

שנים הרבה, משעה שנבחר לחבר בוועד הלשון בימי נשיאותו של ביאליק, היה לו חלק חשוב ונכבד בפעולותיו של ועד הלשון, ואחר כך בפעולותיה של האקדמיה, בין בקביעת מונחים ובין בענייני דקדוק וכתוב. הוא קיבל על עצמו להיות בין מנסחי תקנון האקדמיה, כדי שיהא הולם וראוי בלשוננו ובסגנונו לאקדמיה ללשון העברית, ואמנם עניין רב היה לו, שתהא העשייה בלשון נאה ומכוונת לצורכי השעה בדיוקה. מתהילתו וכבודו אצל על האקדמיה ללשון שהתכבדה בחברותו.

אנו אבלים על פטירתו של חברנו פרופ' יצחק פרץ זיכרונו לברכה, שהלך מעמנו כלפני שבועיים. עשרות שנים פעל חברנו פרץ כחוקר בלשון וכמורה מחנך בלשון, והוא פעל בתחום האקדמיה ומחוצה לה בבתי הספר התיכוניים ובאוניברסיטת תל-אביב. בספריו ובמאמריו המרובים שרובם היו מכוונים להלכות לשון הראה עירנות מיוחדת לכל המתרחש בלשון החיה והמדוברת. הוא נלחם בפנימותיה ונלחם להכרת הישגיה. היה יועץ ומדריך לרבים. מחלה קשה הכריעתו בלא עתו, אך זכה וזכינו גם אנו לראות את ספרו האחרון על משפט היוקה שיצא לאור ימים מעטים לפני הסתלקותו.

אנו אבלים על מותו של אברהם אלמאליח, הסופר, המילונאי והלוחם האמיץ להפצת העברית ולדיבורה בגולה ובארץ, ולוחם לזכויותיה בימי המנדט הבריטי. בהיותו חבר בכנסת הראשונה, סייע הרבה להחיש את הקמת האקדמיה. יהי זכר הנפטרים צרור בצרור חיי לשוננו, ויהיו כבוד מעשיהם והוקרתם נחמה למשפחותיהם.

הא' קריב אומר דברים

לזכר יצחק דב ברקוביץ ז"ל

עם פטירתו של י"ד ברקוביץ זו המחוג באורלוגין של ספרותנו. הוא היה נציגו הבולט של דור העבר בתוך ההווה, השונה כל כך מהזמן שלפניו. עתה, כשהלך גם הוא, נעשה העבר עוד יותר עבר. כשנפרדנו ממנו, נפרדנו מדורו עמו.

הקודמים לו, יוצרי נוסח אודיסה, יצקו יסודותיה של הספרות העברית בימי התחדשותה אחרי תקופת ההשכלה. והוא, ברקוביץ, עם שהיה ממשיכם של אלה, קנה לו חלקה בנחלת ראשונים הן באמנות הסיפור והן באמנות הלשון.

אמנות הסיפור בשפתנו הלכה הליכה מרובה בדרך הדיפורמציה של המציאות, אם דיפורמציה על דרך הסאטירה כאצל מנדלי, ואם דיפורמציה על דרך ההומור כאצל שלום עליכם. ש"י עגנון, ייבדל לחיים ארוכים, המאוחר מאלה, סלל דרכים חדשות של דיפורמציה – לעבר אגדה ואליגוריה ועוד. ואילו ברקוביץ, שאמנם קיבל גם ממנדלי וגם משלום עליכם, עיקר כוחו לתפוס הוויה כהויתה. מידתם העצמית של החזיונות היא מידתו שלו, ואינו מעביר על המידה כדי להפיק אפקט מכל סוג שהוא. כל בניין סיפורי שהוא בונה לעולם כתליו וקופים, ולא מוטים בדרך מן הדרכים לשם כוונה מן הכוונות. הריאליזם המובהק שלו לא מאבותיו האמורים ירושה היא לו. הוא הוא פתח לו שער בספרותנו.

אין השעה עומדת לי, וגם לא זה המקום לסקור את כלל יצירתו של ברקוביץ על אופניה וגווניה, אבל רק שלושת ספריו האחרונים, שאמנם הם כולם ריפרודוקציה של מציאות, אמת ולא דמיון יוצר, עם זאת שקועים בהם כוחות יצירה מוזקקים. כל אחד מהשלושה נעוץ בתחום נפרד מחברו, ורב המרחק בין התחומים, אך הצד השווה שבשלושתם, שרפידתם אהבה – אהבת המתאר אל המתואר. ומצד זה ניתן לראותם כעין חטיבה אחת.

ראשון להם הוא הספר רב הכרכים, בחיר ספריו של ברקוביץ, "הראשונים כבני אדם". מוגוגרפיה מקיפה זו של שלום-עליכם על רקע בני דורו נכתבה מתוך קרבת חיים וקרבת נפש,

מתוך הסתכלות רצופה, מתוך התבוננות שבספיגה ומתוך שותפות שביצירה. ואל אלה נצטרפו סגולות עטו של ברקוביץ עצמו. וכך נוצר זה הספר המלבב, שבו נעשים גם אנחנו בני לווייתו ושרויי מחיצתו של סופר-העם הגדול, איש החן והקסם, שלום-עליכם, אשר גם את יצירותיו קיבלנו בשפתנו מאותה היד הברוכה.

וכבר בימי זקנה ושיבה כתב את הספר "יום אתמול כי עבר", בו הוא מתאר את היישוב הצעיר וכל מראות עיניו, כאשר שופו לראשונה את הארץ הנכספת, וגמעו אותה במבטי אהבה. טוב מראה עינים עם הלך נפש! טוב, מה טוב, שהפיקדון היקר נשמר בגנוי הנפש במשך עשרות שנים כבעת קליטתו וחיכה לעט החסד שיעלנו על דפי ספר. ובספר נעשה "יום אתמול כי עבר" להווה קיים ועומד. הבאים יחזיקו טובה לסופר על זמרת הארץ, אשר צרר למענם מימים רחוקים ויפים, וטעמה וריחה עמה.

לכסוף בא הספר, שבו נפרד מארץ החיים ושמו "פרקי ילדות". לא עצב פרידה מרווה את הפרקים האלה, לא צלו של חשבון נפש וחשבון חיים נופל עליהם. נהפוך הדבר. "פרקי ילדות" אלה כתובים ברוח קלה, במשבות חן, בנועם של הומור טוב. בטרם קץ באה השיבה לפקוד את הילדות, לרעות בגינה וללקוט מפרחיה ולחייך בלאט חיוך של רצון. אשרי מי שיצא מן העולם, ועל שפתי בת שחוק זו השלוחה אל נאת ראשיתו.

ראיתי לפקוד את זכרו של הסופר המנוח בספריו אלה, שבהם ניצב לפנינו לא רק היוצר כי אם גם האדם.

בחלק השני של דבריי הקצרים אני עובר לדבר על ברקוביץ אמן הלשון ואחד מנאמני ביתה.

עדיין לא קם לנו סופר משיעור קומתו של ברקוביץ, שיתאר תיאור פלסטי את התהליך המסובך ורב הנפתולים של החייאת הלשון העברית בדורותינו. כבר אין אנו נותנים חשבון לעצמנו, מה קשה היה להתאים שפה כמעט חנוטה, שוכנת ספרים ישנים, לכל צורכי החיים, להפיק שוטף מקופא, הווה ומתהווה מעבר וחלף.

לא רק מלים חסרו לנו בשפתנו לצרכים המרובים של לשון חיה, עצם ראיית העולם של השפה העברית במקורותיה וכל מערכי דיבור שלה אחרים הם משל בני הזמנים החדשים. שומה הייתה לשים פינו על פיה, עינינו על עיניה, כאלישע הנביא, כשבא להחיות את הילד. אך לא אחד גדול, עושה פלאים, החזיר נשמת חיים לשפתנו. רבים רבים שותפים בדבר, גדולים וגם לא גדולים.

החייאת השפה בספרות, כידוע, קדמה להחייאתה בדיבור, וגם לגופו של עניין לגמרי לא חד הן.

בדיבור צריך היה להתגבר על דלות וצמצום, בספרות צריך היה להתגבר על עושר שמור לרעה, על מטבעות שאין להם מהלכים, על מליצות רמות מדיי או שחוקות מדיי, על מדי לשון שלא כמידתו ושלא כערכו של העניין שאתה בא להביע ועל כל מיני אנג גררא.

בראשית היה הפסוק. אוצר הפסוקים הוא עושרה הגדול של שפתנו וגם מקור עילגים שלה. סופרי תקופת ההשכלה הוכיחו שני הדברים האלה גם יחד. עברית ספרותית עומדת עד היום על עברי פי דילימה זו: אם אין לה אקוסטיקה רחוקה עד לראשי מקורותיה של השפה – טעמה תפל חר, ומאידך היא נטולת חיות אם אין צלילה רענן וך. מגלגל אתה בפסוקים – אין זו שפה חיה, פורש אתה מהם – אין זו עברית לאמיתה. אך דילימה זו כבר מצאה לה פתרונים. יוצרי נוסח אדיסה יצקו יציקה נפלאה, שישן וחדש מזוגים בה יחד. אף על פי כן גם אצל מנדלי וביאליק, אביריה של אותה יציקה, יש גנם הפסוק עצמו נותן קולו, בשעה שהאוזן נטויה אל קולו של הסופר, בדומה לקולה של תחנה רחוקה שמתלווה לקול התחנה שאתה מאזין לו ברדיו.

ברקוביץ היה מגדולי מטפחיו של נוסח אודיסה והשיג בו שלמות רבה משלו. והריאליזם המוקפד שלו אף חייב להבליע היטב בתוך רקמת לשונו כל יסוד עתיק, שעוד בצבץ לפעמים אצל קודמיו. אך לא בזה עדיין עיקר תרומתו לשפתנו.

השפה העברית אכן התחדשה פלאים בספר ובחיים, וכבר צררנו בה כמעט עולם ומלואו, אך עדיין איננה כיום שפת עם בעומק המשמעות של המושג הזה. כי העם בדברו איננו רק מכנה בשם דברים שהוא מגלגל בהם. העם מכניס בשפתו את רוחו ונשמתו, את שיח חביוניו, את כל קפלי הווייתו. בעברית עדיין אין העם מדבר כך. אם העברית כבר בפיו, עדיין אין הוא בפי העברית.

יש גם סוג של ספרות, שמשמשת מכל לשפת עמה. אצלנו הזרים שלום-עליכם אל תוך יצירותיו את אשדות שפת העם. אך איך יורקו אלה לשפה העברית, כשהעם בדורותינו טרם הריק עצמו לתוכה?

אמנם, אוננו של מגדלי הייתה נטויה אל פי העם, ויש גם בסגנונו העברי בת קול של שפת העם. אולם בעיקרו של דבר סגנון חכמים הוא, וביתר דיוק – סגנונו של חכם אחד. וכן הוא גם סגנון הפרוזה של ביאליק. אך שפת עם ממש לתרגם בה את שלום-עליכם לא הייתה ולא נבראה.

והנה קם ברקוביץ ויהי הפלא. על השולחן, שאליו ישב לתרגם את שלום-עליכם, חפן מכמני לשון וצירף צירופים ומיזג מיוזגים, עד שמתחת עטו החלה קולחת שפת עם לתפארה! ולמרבה החידוש אין אתה חש כלל בחידוש שבה, כאילו אין לך שפה עברית טבעית מזו. כי יש כופה את הלשון, והיא צועקת: איני רוצה! ויש כופה אותה, עד שאומרת: רוצה אני. אך בומן שתרגם ברקוביץ את שלום-עליכם הייתה הלשון כולה חפץ ורצון, באשר ניתנה ביד אחד מודעי חן שלה והשומרים הנאמנים של מתק שפתיה.

חכמים אמרו: ד' לשונות נאין להשתמש בהן העולם, ובין ארבע הלשונות, שכל אחת מהן יפה לשימוש מיוחד, הם מונים: לשון עברי לדיבור. סגולה זו, שזקפו חכמים ללשון העברית, שהיא יפה לדיבור, מתקיימת בנוסח העברי של שלום-עליכם.

אילו זכינו, היה הדיבור העברי מתחדש בארצנו בנוסח העברי הזה, מלאכת מחשבתו של יצחק דב ברקוביץ, זכרו לברכה.

הא' איתן אומר דברים

לזכר יצחק פרץ ז"ל

כשנבחר יצחק פרץ, זיכרונו לברכה, לחברות בוועד הלשון העברית בשנת תש"ה, כבר הייתה בידו הזכות של חלק נכבד באחדים ממפעלי המוסד. לא זו בלבד שהיה מחברו של מאמר נאה על לשון הילדים והעם, שנתפרסם ב"לשונו" כרך י"א, אלא בשנים תש"ב ותש"ג תרמו הערותיו לניסוח כללי הפיסוק ולקביעת מונחי הדקדוק של ועד הלשון, ובקיאותו והתעניינותו בדברים אלו גרמו, שנתמנה מטעם מחלקת החינוך של הוועד הלאומי לייצג את ציבור המורים באותן הוועדות של ועד הלשון, והשתתף בגמר קביעתם של כללי הפיסוק ושל מונחי הדקדוק, שהם יסוד להוראת הלשון והסגנון.

הוראת העברית לילדי ישראל ותקנת הלשון בפי העם היו תוכן חייו של פרץ. לפעולה בתחומים אלו הכשירו אותו בקיאותו בלשון ובספרות, שהקנו לו ישיבת לידה והגימנסיות העבריות ברומוני ובקובנה, וידיעותיו בבלשנות ובשפות השמיות, שרכש בגרמניה בלמדו באוניברסיטאות של ינה וֶארְלֶנְגֶן, בפרט מפי יוסף הֶל, ובמינכן, ששם נהנה משיעוריו שלף גוטהל פֶּרגֶשְטֶרֶסר. בתום לימודיו באוניברסיטת ארלנגן יצא בשנת 1931 מחקרו על "אלחרייו" כמתרגם המקאמות של אלחריירי."

כבר בשנות לימודיו בערי גרמניה עסק שם בהוראת הלשון העברית, ואף חיבר ספר לימוד לעברית. תלמידיו הרבים שעלו לארץ-ישראל, – בזכותו באו הנה מוכנים להשתלב בחיי היישוב ולהתערות בתרבותו.

כשעלה פרץ בעצמו לארץ בשנת תרצ"ד, נכנס מיד להוראת הלשון והספרות. עד מהרה נודע כמורה וכמחנך מובהק, וכעבור שנים מעטות נעשה למורה המורים בהצטרפו לעובדי בית-המדרש על-שם א"ל לוינסקי. כאן לימד בהצלחה מעולה, עד שנוסדה בהשתתפותו הפעילה אוניברסיטת תל-אביב, והוא נתבקש לנהל בה את עבודת החוג ללשון העברית.

באוניברסיטה בלט פרץ לא רק בתור מורה, שהעמיד מאות תלמידים והקנה להם את יסודות הבלשנות העברית ונטע בלבם את אהבת הלשון, מחקרה ושכלולה, אלא רב היה חלקו גם בהנהלת המוסדות האקדמיים. אל החוג ללשון העברית השכיל למשך מלומדים ומורים, הן ותיקים הן צעירים, ולעשותם אגודה אחת, שעבודתה נעשית לפי תכנית תקינה באוירת חברות טובה, וחשיבותו בהוראה ובהנהלה קיבלה בשנת תשכ"ה את אישורה בעלייתו לדרגת פרופסור.

דאגתו של פרץ ללשון העברית ושאיפתו לתקנתה לא הניחו לו להסתפק בעבודה בבית-הספר התיכון והגבוה. אדרבה, בעם יצאו לו מוניטין בייחוד על ידי הרצאותיו לפני ציבור רחב ועל ידי מאות המאמרים, שפרסם בעיתונים רבים, כגון "דבר", "אמר", "החינוך", "הד החינוך", "אורים", "מולד", וכמובן, בכתבי-העת של האקדמיה, "לשונו" ו"לשונו לעם". לעיני הקורא במאמריו ובספריו בולטות תכונות האופי וסגולות השיטה, המסבירות את תפוצתם הרבה של דבריו ואת השפעתם המופלגת: שפה ברורה, נוחה ונאה; ליבון מפורט של כל בעיה; שיקול זהיר בדעות השונות; אהבה עזה למיוחד שבלשון המקורות; התחשבות מפוכחת במציאות ובצרכיה. ואם אתה מעיין במה שכתב המחבר בעניין פלוני במקום אחד ובמה שחזר וכתב באותו עניין אחרי זמן-מה, נוכח אתה, שלפניך איש, שאינו קופא על שמריו ואינו עקשן בדעתו, אלא חכם, הלומד מכל אדם והמתקדם ולומד מעצמו.

ספרי הלימוד של פרץ הוסיפו דעת ותועלת לאלפים, לא רק לתלמידים, אלא להמון העם. בייחוד עוסקים ספריו בענייני תחביר וסגנון, בעקירת שיבושים ובהדרכה להבעה ברורה ונאה. בשנת תש"ג יצא "תחביר הלשון העברית", בתש"ד – "עיקרי התחביר העברי", שהגיע ל-4 מהדורות, בתש"ז – "תורת החיבור", כעבור שנה אחת – המקראה "פרקים" (בהשתתפות ז' שפירא), בשנים תשט"ו עד תשי"ח שלושת חלקי הספר "עברית כהלכה" (שנדפס שוב במהדורה מתוקנת ומורחבת בתשכ"א), בתשי"ז – "דיוקי סגנון", ולבסוף בשנה הזאת, כחודש ימים לפני הסתלקות המחבר, מחקרו הגדול "משפט הזיקה בלשון העברית לכל תקופותיה".

ספר אחרון זה – כשליש ממנו מוקדש לסקירה מקיפה על תולדות הלשון העברית עד ימינו ולהבהרת המיוחד שבכל תקופה. השקפה היסטורית זו נועדה לשמש מבוא לא רק לדיון על משפט הזיקה, ששאר הספר עוסק בו, אלא בדעתו של המחבר היה לפתוח בכך סדרה של מחקרים היסטוריים בתחביר לשונו. וחבל שלא זכה, וצר מאוד שלא זכינו.

בוועד הלשון העברית ובאקדמיה ללשון העברית, אף על פי שהתנדב פרץ לכל עבודה, שנתבקש לה, והשתתף גם בוועדות מונחים אחדות – באחרונה בוועדה למונחי הקשר והאלקטרוניקה, הרי בעיקר התמסר לאותם העניינים, ששקד עליהם גם מחוץ לאקדמיה: ענייני דקדוק, תחביר וסגנון. למן הוועדה לתקנת הלשון, ששימש בה לפני 20 שנה ביחד עם אברהם אברונן ומרדכי אורח, וזכרונם לברכה, ועם אריה ל' פאיאנס, ייבדל לחיים ארוכים, ועד לדיונים בעניינים אלו במליאת האקדמיה ובוועדותיה בשנה שעברה – רגילים היינו לשמוע את קולו או לקרוא את הערותיו ואת עצתו בכתב.

במשך ארבעים שנה הכרתי את האיש. לא מן המוכן ולא בנקל השיג מה שהשיג ונתן

לאחרים. חלש בגופו היה כל ימיו, אבל עוז רוחו וכוח המסירות למשאת-נפשו עמדו לו, שיתגבר וירבה לעשות ללשונו. ברוך זכרו.

ב. הא' בן-חיים: על פי החוק מספר חברי האקדמיה הוא עד 23, וכן מספר החברים היועצים עד 23. בשעה זו יש 8 מקומות פנויים לחברים יועצים, ויש צורך לבחור חברים יועצים נוספים, שכן האקדמיה זקוקה להם כדי שתוכל לקיים את עבודתה. אין כל אפשרות לבחור חבר נוסף על פי החוק, ואפילו לא מבין החברים היועצים. המנהלה עיינה בדבר זה, וראתה, שיש אפשרות להציע שינוי בחוק – לפי הנהוג במוסדות מדע בישראל ובחוץ לארץ – שעל-פיו יהא אפשר להוסיף חברים על מניין 23. ההצעה היא, שבמקום המלים "לא יותר מ-25 מחבריו יכולים להיות תושבי חוץ" שבסעיף 4 (א) של חוק המוסד העליון ללשון העברית, תשי"ג-1953, ייאמר:

"חברים שהם בני 75 שנים ויותר וחברים שהם תושבי חוץ לארץ לא יבואו במניין זה".

על-ידי כך יינתן לנו לבחור חברים נוספים כנגד אלה שמחמת גילם קשה להם לבוא תמיד לישיבות האקדמיה. חברים אלה יוסיפו להיות חברי האקדמיה, וכל זכויותיהם עמהם, אבל על-ידי תוספת חברים יקל עלינו לכנס את מליאת האקדמיה ואת שאר המוסדות.

הא' ייבין: אין צורך בשינוי המוצע. יש לנו דרך אחרת והיא בגדר החוק הקיים: להציע לחברים שאינם פעילים, שיפנו את מקומותיהם, ואפשר לבחור בהם לחברי כבוד. אין כאן חשיבות לגילו של החבר; יש בן 60, שכבר אין בכוחו להוסיף לעבוד, ויש בן 80, שלא כהתה עינו ולא נס ליחו.

הא' שירמן: האם הכוונה לשינוי, שיהא כוחו רטרואקטיבי?

הא' בן-חיים: לא. הכוונה היא, שנוכל להוסיף חברים, בלי שיצטרפו חברים ותיקים וקשישים לפרוש. החברים נבחרים לכל ימי חייהם, והפרישה אינה נותנת כבוד לא להם ולא למוסד. אם לא תסכים המליאה להצעת השינוי, תהא העבודה מוטלת על חברים מועטים.

הא' סדן: החוק מגיח בידנו לראות חבר, שלא בא במשך שנה לישיבות, כאילו אינו חבר, ולבחור אחר תחתיו. נקיים תחילה את הכתוב בחוק, ואחר כך נבקש תיקונים אחרים בו.

הא' שלי: החוק אומר, שחבר נבחר לכל ימי חייו, אלא שחבר שלא בא לישיבות שנה שלמה, רשאי המוסד לראותו כאילו אינו חבר. רשאי, אבל אינו חייב. אינו סבור, שהמוסד שלנו יחליט אי פעם לבטל חברותו של פלוני, משום שאינו בא לישיבות. והמוסד זקוק להגדלת מספר חבריו, שכן אי אפשר לקיים עבודה תקינה במספר מועט ומוגבל זה, שקבע החוק בשעתו. כיצד מגדילים את המספר? אפשר שנבוא אל הממשלה ונבקש להגדיל את המספר הקבוע בחוק מ-23 חברים עד 30 או 35; אך מי לידנו ייתקע, שלא ניאלץ לבוא בעוד שנים אחדות ולבקש הגדלה נוספת, ומאותם הטעמים שביקשנו את ההגדלה של עכשיו. אין זו הדרך להרחבת המוסד. לפיכך אמרו: יישאר המספר 23 בתוקפו, אבל נקבע בחוק, כי משהגיע חבר לגיל מסוים, ייבחר כנגדו – ולא במקומו – חבר נוסף. בכך אנו משיגים אפשרות מתמדת של תוספת כוח למוסד, ללא פגיעה במעמדו של החבר ובזכויותיו החוקיות במוסד.

הא' בן-חיים: המנהלה פנתה אל החברים וקיבלה מהם הצעות של מועמדים לחברים יועצים נוספים, ועתה עלינו להעמיד ועדה, שתבדוק את ההצעות ותביא לפני המליאה בשיבתה הבאה רשימת מועמדים לבחירה.

לוועדה להכנת בחירת החברים היועצים הנוספים

נבחרו האדונים: אברמסון, בן-חיים, ייבין, מירסקי,

שירמן.

ג. הא' אסטרחן: המונחים שבפרק י"א ממילון מונחי הימאות הובאו לעיונם של חברי האקדמיה בהודעת סיכום מיום כ"ז בטבת תשכ"ז, ונתקבלו עליהם הערות והשנות מאת האדונים ש' אירמאי, ע' איתן, ז' ארנסט, מ' ולגשטיין, ש' ייבין ומ' פלג. הוועדה למונחי הימאות וועדת האישורים מטעם הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה חזרו ועיינו במונחים ובהערות המעירים, ועל פי זה החליטו לתקן מונחים אחדים. בין השינויים הוצע במקום "דורגל הרמה, תלת-רגל להרמה" - חצובת הרמה. סיבת השינוי - מכשיר זה אינו עשוי שתי רגליים דווקא או שלוש; אפשר גם יותר מזה, ואין הדבר משנה ממהותו של הכלי. השם חצובה יפה לכל מספר רגליים.

הא' בן-חיים: נשאר מונח אחד, blower באנגלית, שהוועדה מבקשת לעיין בו עיון נוסף, כדי להכריע בין שתי ההצעות: מִפָּחַ, מִשְׁפָּח.

פרק י"א של מילון מונחי הימאות אושר פה אחד¹
(חרץ מן המונח הנ"ל)

ד. הא' קוטשר: קודם שאנו באים לדון בהצעת פרק החולם שבכללי נטיית השם, נדון בפרט אחד בפרק הפתח, שכבר סיימנו ואישרנו אותו.

הא' ברגרין: בכללי הפתח נתקבל במליאה, שבשמות צָלְצַל, צָרְצַר, סְמְדָר יתקיים הקמץ שבאות השנייה, ותהי נטייתם לפי זה: צָלְצַלִּים, צָרְצַרִּים, סְמְדָרִים. אין יסוד לקיומו של קמץ זה. ומצאתי שם שדומה מבחינת משקלו לשמות אלה, עֲרַפֵּל, ובו אין ספק שהקמץ משתנה בנטייה כדין קמץ שלפני ההברה המוטעמת: עֲרַפְלֵי או עֲרַפְלֵי. לפי זה מציע אני, לגבי השמות שבפרק הפתח: צָלְצַלִּים, צָרְצַרִּים, סְמְדָרִים.

הא' בן-חיים: מן צָלְצַל שבמקרא לא ברור, אם הקמץ מתקיים בו. צָרְצַר הוא חידושו של ביאליק. סְמְדָר שבמקרא לא בא בנטייה. יש מחברי הוועדה, שסברו, שהקמץ צריך להשתנות; אולם מצד אחר מראה מסורת הסורית והמנדעית במלה סמדר קמץ קיים, ודרשו לפי זה לקיים את הקמץ בכל השמות האלה בעברית. אולם מאחר שמצאנו במלה עֲרַפֵּל, שאין הקמץ מתקיים בה לפי המסורות העבריות, אין טעם לחלק, ורצוי לשקול על פיה את שאר השמות הדומים. ההחלטה הקודמת עדיין לא פורסמה ברבים, ועל כן עדיין יש בידנו לתקנה. אם נקבל את התיקון כהצעת מר ברגרין, נקבל אותו גם לגבי סְמְדָר, כדי שלא לקבוע יוצא מן הכלל.

הא' ברגרין: אין ראייה מקיומו של הקמץ בסורית. יכול הקמץ להתקיים בלשון שמיית אחת, ולהיות משתנה בלשון אחרת. והשם פְּתָב יוכיח, שבארמית, למשל, הוא בקמץ קיים, ואילו המסורת העברית אומרת פְּתָבִי.

הא' קריב: איני יודע מה פירושו של סמדר בסורית. בעברית הרי זה שלב מסוים בהבשלת הענבים, שכן עניינו של הכתוב בשיר השירים: התאנה הגיעה לחניטת פניה והגפנים נעשו סמדר, היינו נתנו ריח, כפי שהכתוב עצמו מפרש, ואין כאן עניין של נטייה או ריבוי.

הא' בן-חיים: סמדר הוא סוג מסוים של יין, כפי שנתברר מחפירות הצור, ושייך בו עניין של ריבוי.

1. הפרק יבוא במילון למונחי הימאות, העתיד לצאת בסדרת המילונים המקצועיים.
2. [בינתיים פורסמה ב"זיכרונות האקדמיה" י"ג, כפי שהוחלט בישיבה זו.]

הא' בן-גון: אני תומך בחלק של ההצעה הזאת. גם בשעת הוויכוח בעניין הפתח התנגדתי להצעת ההחלטה הקודמת. ועוד. הצורות צִלְצַל, צָרְצַר בסמיכות מצויות ושגורות הרבה בספרי הלימוד ובבתי הספר; אף גראות צורות אלה פשוטות הרבה יותר מאשר בקיום הקמץ. לא כן לגבי סמדר; אין לבי שלם עם ההצעה לביטול הקמץ בנטייתה. נעשה נא את הצעתנו להצאין: נקיים את הקמץ של סמדר, ונשאיר אותו יוצא מן הכלל.

הא' ייבין: למעשה לא אכפת לי, אם ייאמר סְמַדְרִי או סְמַדְרִי או סְמַדְרִי, אבל אם אנו מדברים על כללים נוחים ופשוטים, הרי יש לנו דור שלם של עולים אשר ככל שנקל עליהם בצורות דקדוקיות, הרי זה משובח. סְמַדְרִים, סְמַדְרִי – קל יותר. ואם נקיים את הקמץ במלה סמדר, מוטב שיתקיים ככולם.

הא' ברגרין: כבר קבענו כללים לקמץ בנטיית השם, ולא הלכנו לפי הדרך הפשוטה שמציע הא' ייבין. לשיטתו, אם אין העם יודע נטיות, עלינו להחליט בפשטות: אין בעברית החדשה אלא קמץ קיים ובלתי משתנה.

הא' בן-חיים: השאלה היא, איזו היא הדרך הקלה. לא נוכל לומר דְבָרִים, דְבָרִי; הדרך שבעברית היא, שהקמץ משתנה ברוב משקלי השמות. כל שם וכל משקל בעל קמץ קיים מרבה יוצאים מן הכלל, ומה כאן ההקלה? כלל גדול הוא בעברית, שאין הקמץ מתקיים בהברה השלישית שלפני הטעם. כלום נבוא עתה להפוך אותו ליוצא מן הכלל, נגד הדקדוק של לשון המקרא? קולה וחומרה הן עניין סובייקטיבי.

הא' בלאו: האם ברור הדבר, כי בהברה האחרונה צריך להיות קמץ?

הא' בן-חיים: מאחר שברור לנו בשם צלצל, שהלמד האחרונה שבו באה דגושה בנטייה, הרי שבשמות צרצר, סמדר יבוא קמץ לתשלום דגש.

בעד שינוי ההחלטה הקודמת לפי הצעת הא' ברגרין

הצביעו-14

נגדו - 1

נתקבל: צִלְצַלִים, צָרְצַרִים, סְמַדְרִים.

הא' בן-חיים: ולעניין השאלה שעורר הא' קריב, משמעותה של המלה "סמדר", ואם יש לה ריבוי, נשתדל להביא הסבר לעניין בישיבה הבאה. מכל מקום, אם לא לגזירת הריבוי, הרי חשובה החלטתנו לצורך הנטייה אפילו של יחיד.

ה. הגב' בהט קוראת: כלל א':

חולם המתקיים בנטייה, ואינו בא כתשלום דגש, נכתב מלא, בין שכתבו במקרא הוא מלא ובין שכתבו חסר, כגון: סוד, חוב, עוף, חול, חוף, מאוד, הדום, ניצוף, נִחוּחַ, מְשֻׁעוּל, גְּבֻעוּל, יְהָלוּם, רְמוֹן, אֲרוֹן, אָקוּ, תָּאוּ, אוֹצַר, כּוֹכַב, מוֹרֵג, יוֹבֵל, שוֹמֵרֵת, פוֹתֵרֵת, דוֹבְרָה, אוֹרְחָה, חוֹחַ, מוֹרֵה, בְּכוֹרָה, לְבוֹנָה, רַפְסוּדָה, כְּדוּד, פְּרָעוּשׁ, חַרְגוּל, תְּרַנְגוּל, אִפְרוּחַ, מְשֻׁלוּחַ, אֶשְׁכּוּל.

הא' בן-חיים: הוועדה נתנה דעתה על בעיותיו השונות של החולם, וכל דוגמה כאן מייצגת בעיה מסוימת. באו כאן שמות, שיש בהם חולם המתקיים, והוא נמצא בהברה פתוחה, סגורה, מוטעמת, לא מוטעמת, ראשונה, שנייה או שלישית בתיבה. יש כאן שמות, הנמצאים במקרא שלא בנטייה, ואין מן המקרא ראייה לקיום החולם בנטייה או לביטולו. למשל, פְּרָעוּשׁ

בא במקרא רק בלשון יחיד, ואם הציעה הוועדה לקיים בו את החולם, יש בזה משום הוראת הלכה חדשה. אמנם בערבית ברע' ות' בתנועה ארוכה, אבל לא מכאן הכרח, שגם בעברית תהיה כאן תנועה מתקיימת.

הא' בן-גון: השם פְּדָד נמצא בשירי ביאליק בלשון רבים בקיבוץ ודלית דגושה.

הא' בן-חיים: מגמת הוועדה הייתה לתת כללים פשוטים, עד כמה שאפשר, וכל מקום' שלא נמצא הכרח מן המקרא לדון את החולם כחולם משתנה, ראתה לקיימו, ולפי זה לכתבו מלא. לעומת זאת, לגבי השם קְדָד, שנמצא במקרא בנטייה ובשינוי החולם לחטף-קמץ, קבעה, שתהיה נטייתו בביטול החולם. ודאי יכלה הוועדה להכריע בדרך אחרת ממה שהכריעה, אבל היא ראתה להציע מה שהציעה.

הא' בן-גון: מבין אני את הנימוק להצעת הוועדה בדבר פדפוד, אולם קשה להשלים עם כך, מאחר שמצאנו במקור מוסמך בספרות החדשה את השם בביטול החולם.

הא' ברגנרין: היה זמן, שכותבי עברית נטו לביטול החולם בנטייה, אולם אחר כך פסקה נטייה זו.

הא' שבטיאל: למה לא תהא נטיית פְּדָד נטיית פְּרָב, שבמקרא היא בקיבוץ ודגש אחריו. אנב, השם ארון מנוקד בהצעה בקמץ, והרי במקרא מצוי אָרון (בחטף) גם בנפרד (שמות כה, י; מל"ב יב, י; ד"ה כד, ח), ואינו בקמץ אלא כשהוא מיועד, הָאָרון, בָּאָרון.

הא' ברגנרין: העם אומר אָרון בקמץ, וכך מנוקד במקורות שונים שמחוץ למקרא. המבטא בקמץ שגור בפי אשכנזים ובפי תימנים, ובוודאי שרשים קדומים לכך.

הא' בן-חיים: נחזור לעניין כדכוד. הוועדה עיינה בשעתה גם בביאליק, וידעה על הצורה הנמצאת בשירה. יש אפשרויות ודרכים שונות בניקוד, והשאלה היא, אם עלינו להורות את כולן. הוועדה החליטה, שאמנם יש בין השמות המרובעים שבתבנית זו שמות הבאים בנטייה דגושה, כגון גִּלְגִּל, פְּרָב; אבל יש שמות, שאין צורותיהם הנטיות באות במקרא, והעדיפה לקבוע לשמות המרובעים שבחולם נטייה ללא דיגוש. ראתה הוועדה, שלא כדאי לשנות באיכותה של התנועה מתנועת o לתנועת u ולהכביד ע"י כך על כללי הדקדוק. אף החליטה הוועדה, שכל חולם שנכתב מלא יתקיים מלא בנטייה; ואע"פ שמצאנו במקרא בסמיכות הרבים של אשכול אֶשְׁפֹּלוֹת, אע"פ כן מציעה הוועדה אֶשְׁפֹּלוֹת בחולם מלא. יש שמות אחרים, כגון חרטום, קרדום, כרכוב, שנטייתם בקיבוץ ובדגש, אולם כל אלה יש בהם רי"ש, וראתה בהם הוועדה כלל לעצמו.

הא' ברגנרין: אמנם ניקד ביאליק פְּדָד, אולם יש שינויי ניקוד במהדורות השונות של ספר האגדה, לפי שהגהו בידי מגיהים ומדקדקים שונים. השם כרך מנוקד שם ניקודים שונים: פְּרָד, פְּרָד, פְּרָד.

הא' ייבין: השמות אָקו, תָּאוּ – מה חידוש יש כאן? כלום יש דרך אחרת לנטייתם? אין בהם צורך ברשימה זו.

הא' מדן: הרשימה התכוונה לתת כאן דוגמאות של חולם בכל המצבים האפשריים, ובכלל זה אף חולם שבהברה פתוחה שבסוף התיבה.

הא' ייבין: אי אפשר לכלול כאן "אשכול". לא אתנגד, אם נבוא ונשנה את הדקדוק העברי, אולם כל עוד לא שינינו אותו – הרי הוא קיים, וקריאת צורת הרבים של אֶשְׁפֹּל –

בסמיכות אֶשְׁקֻלוֹת. גם המלה "מאוד" אינה שייכת לכאן, ואין לכתוב אותה בו"ו לפי הכללים שקבע ועד הלשון בשעתו לגבי כתיב מלא.

הא' בן-חיים: הוועדה עבדה על פרק זה חדשים רבים, וטעמיה ונימוקיה עמה לגבי כל שם ושם, אלא שקשה להאריך ולכתוב נימוקים מפורטים לכל פרט ופרט. כל מלה קשורה בלשון למערכת של צורות, ואם תאמר שאין לקיים את החולם של אשכול – אינו דין שתקיים את החולם בשם אשכולית. יהא דינו של אשכול כדינו של גִּבְעוֹל, מִשְׁעוֹל ודומיהם.

הא' בן-נון: נוטה אני לקבל את כל ההצעה שהביאה הוועדה, ולא היה לי לערער אלא על כדכוד בלבד. ערעורי מיוסד על ניקודו של ביאליק. ואינו דומה עניין כדכוד לעניין כרך אצל ביאליק, שהרי בניקודו של כרך מצאנו בו שינויים, כפי שמעיד מר ברגרין, לגבי כדכוד לא מצאנו. הא' שבטיאל העיר על הצורה הריבועית כדכוד, והיא נראית כגורה מן כד. מרובעים כאלה חזקה עליהם, שהם גגורים בחולם חסר, ולא רצוי ליצור בתודעת האומה את התחושה, כאילו יש כאן חולם מלא. כשם שנשאר גלגל בפתח, ובנטייה דגושה, כך ראוי, שיהא גם כד כד מנוקד בחולם חסר, ותהא נטייתו דגושה.

הא' בלאו: אני חוזר שוב לעניין ארון, שעורר הא' שבטיאל. על יסוד מה נקד אותו בקמץ?

הא' ברגרין: יאמר נא לנו הא' שבטיאל, כיצד אומרים התימנים בדיבורם, שלא בקריאת המלה במקרא?

הא' שבטיאל: כמו כל ישראל.

הא' ברגרין: כך מבטא העם מלה זו, ואין כאן קריאה בהשפעת היידיש, אלא מסורת ישנה. וגם בניקוד ישן מצאנו בקמץ.

ולדברי הא' בן-נון בעניין נטיית המרובעים משורשי הכפולים, הרי יש לנו בלשוננו בקבוק, מרובע משורש בק, והוא בתנועה ארוכה ומתקיימת בהברתו האחרונה.

הא' בן-נון: בקבוק מצאנו במקרא בתנועה גדולה, ואילו כד כוד לא מצאנו.

הא' בן-חיים: בניקודים מאוחרים מצאנו ארון בקמץ. יש לנו גם שמות במשקל זה, כגון שְׁלֹום, ויש במשקל בעל שווא בראשו, כגון הָדוֹם, תָּמוֹר ועוד. ואם אנו מוצאים במקרא פעמים רבות כל כך הָאָרוֹן, בָּאָרוֹן, בקמץ, יש מכאן סמך ברור לניקוד ארון בקמץ. ה"א הידיעה אינה משפיעה על הפיכת שווא לקמץ.

הא' בלאו: שאלתי היא, אם אין לראות בניקוד המקראי, שהניקוד בקמץ מכון אך ורק לצורות המיוחדות.

הא' ברגרין: כלום יציע הא' בלאו על יסוד הנמצא במקרא, שנאמר דווקא גִּלְגָּלִים, ונעקור את הצורה המצויה בפיוטים "אופנים וְגִלְגָּלִים"?

הא' בלאו: אינו דומה. לגבי ארון אין צורך לשנות דבר במבטא שלנו.

הא' בנדויד: גם במבטאנו יש בזה שינוי רב. הרי בהצטרף ו"ו החיבור ואותיות השימוש בכ"ל לשם ארון, יש הבדל במבטאם, הבדל שתלוי בניקודה של האל"ף.

הא' בן-חיים: נוציא נא לפי שעה מכלל הדיון את כדכוד ואת ארון, ונסיים את עניין הכלל כולו.

הא' ברגרין: אין לחזור ולעורר בכל ישיבה את הדיון, כשדנים במלה אחת מסוימת. השאלה עקרונית היא, האם קריאה המקובלת במשך מאות שנים נכונה היא או לא. כלום יפסול הא' ייבין את הצורות ליקח, ליתן, משום שאינו במקרא? שאלה עקרונית זו צריכה להתברר אחת ולתמיד. מובן, שהיסוד לדקדוקנו הוא דקדוק המקרא. אלא יש דברים שנתקבלו, והם אינם לפי המקרא. האם נאמר היום דווקא גִּלְגָּלִים, ולא גִּלְגָּלִים? הנמחק ונעקור את כל הצורות שאינן בתנ"ך? ומתפלא אני על הא' בלאו, הטוען בשמו של הדיבור. האם יבוא ויבטל את הבדלי הקמץ, הפתח והחטף-פתח, משום שהעם משבש אותם?

הא' שבטיאל: מציע אני להוציא מכלל השמות, המובאים בהצעה בסעיף זה, גם את השמות יהלום, חרגול, ותהא נטייתם כמו קָרָדָם, קָרְסָל, שנטייתם במקרא בקיבוץ ודגש אחריו. יבואו גם אלה בחולם חסר. אנכי, בעניין יהלום יש לזכור, שיש גם ניקוד יְהֵלֵם וגם יְהֵלֵם.

הא' בלאו: השאלה מבחינה כללית היא, מה היא הצורה שאנו בוחרים בה מבין האפשרויות השונות שמציעים המקורות: יְהֵלֵם, יְהֵלֵם או יְהֵלֵם. יש פנים לכאן ולכאן. והוא הדיון לגבי אָרוֹן או אֶרוֹן. יש כאן פנים לתפוס לשון המקרא, ויש פנים לתפוס לשון אחרונים. אין אני בא לבטל מסורת של מאות שנים, אבל אני מעדיף את הצורה המקראית.

הא' בן-חיים: שמא יותר הא' שבטיאל על הוצאת שמות נוספים מן הכלל? לגבי יהלום – מה מחייב בו את הנטייה הדגושה?

הא' שבטיאל: כמו אֶלֶם אֶלְגָּמִים, או אֶלְמָג אֶלְמָגִים.

הא' קוטשר: העיקרון הראשון הוא דקדוק המקרא, אחריו בא דקדוק לשון חכמים והמסורות. ואנו רשאים לבחור, והשאלה היא – כיצד נבחר. כלל גדול: אם הצורה מקובלת, והיא עולה בקנה אחד עם אחד המקורות, לא כדאי לקדש עליה מלחמה בשמו של מקור אחר. יְהֵלֵם מקובל, ולא יְהֵלֵם. ועוד: אל נרבה יוצאים מן הכלל בישראל; עלינו למעט בהם. וקל וחומר, אם מצאנו באחת המסורות אסמכתא לביטול יוצא מן הכלל.

ארון – אם יש מסורת בקמץ אף בלא יידוע – איני יודע, למה לנו להתאמץ ולהילחם לקיים דווקא את הצורה שנמצאת פעמיים במקרא.

הוועדה אמנם החליטה בדרך שרירותית במקום שאין ראייה מפורשת – לקבוע את השמות בסעיף הזה, היינו בחולם מלא ובקיומו. צורה שכבר נשתרשה אין משנים אותה, אם אין סיבות כבדות משקל לכך, ובייחוד אם יש לה אסמכתא מאחד המקורות. אני מבקש, שהמליאה תאשר את הסעיף הנדון כפי שהציעתו הוועדה.

הא' בן-חיים: יש לנו מלה אחת, שהיא הידיעה גורמת בה שינוי ניקוד והגייה בהברה הראשונה: אָרֶץ, האָרֶץ. ומלה זו גורמת תקלות, שיש אנשים שאומרים אָרֶץ במקום אָרֶץ. אולם לגבי מלה זו לא נוכל לשנות ולבטל דבר, שכן הצורה הבלתי מיועדת אָרֶץ מצויה הרבה ושגורה. מה שאין כן לגבי הצורה אֶרוֹן בחטף-פתח, שאינה מצויה הרבה. מעלה אני שוב את הצעתי, שיבטלו החברים את הסתייגויותיהם.

הא' בן-נון: לא אוכל לוותר על כְּדָפָד.

הא' שבטיאל: חוזר אני ומציע, להוציא מסעיף זה חרגול, יהלום.

הא' שירמן: יש להבדיל בין ניקוד נורמטיבי כולל לבין ניקודה של מלה בודדת.

הא' בן-חיים: אני מעמיד אפוא להצבעה את הסעיף כולו למעט השמות: כדכוד, חרגול, יהלום. אחר-כך נצביע על שלושת השמות האלה.

- הסעיף כולו (וולת שלושת השמות הנ"ל) אושר פה אחד.
 בעד נטיית כְּפִכּוּד לפי הצעת הוועדה הצביעו-12
 נגדה 1-
 בעד נטיית חֲרָגוּל לפי הצעת הוועדה הצביעו-12
 נגדה 1-
 בעד נטיית יְהָלוּם לפי הצעת הוועדה הצביעו-11
 נגדה 1-
 הכלל כולו נתקבל לפי הצעת הוועדה.

הגב' בהט קוראת: הערה:

הריבוי של אֶשְׁכּוּל-אֶשְׁכּוּלוֹת בנפרד ובנסמך (במקרא בנסמך אֶשְׁכּוּלוֹת). שמות המסתיימים בחולם בהברה פתוחה, הריבוי שלהם-אִים, כגון: אָקוּ, אֶקוּאִים; תָּאוּ, תְּאוּאִים; בָּלוּ, בְּלוּאִים; רְדִיוֹ, רְדִיוָאִים; אוֹטוּ, אוֹטוּאִים; השמות דִּיּוּ וְרְבוּאָ, ריבויים דִּיאוֹת, רְבוּאוֹת.

הא' שירמן: יש מלים בלשונות שונות, שאין להן צורת ריבוי, ואיני יודע אם הכרחי הדבר שגזור צורות ריבוי משמות כגון רדיו, אוטו. אולם אם הכרחי הדבר, מעדיף אני רדיואות אוטואות על רדיואים, אוטואים.

הא' קרוא: בלו אינה מלה עברית, וכן רדיו, אוטו. כיצד אנו מכניסים מלים ורות לכללי הנטייה? עדיין לא הוכרעה כל שאלת ניקוד המלים הזרות, והיא פרשה לעצמה. "אוטו" בכלל אינה מלה.

הא' שביטאל: לענין אָקוּ, נראית צורת הריבוי ביוֹד, אֶקוּיִים או גם אֶקוּיֹת, כשם שמן "ארי" "אָרִיֹת". לגבי תָּאוּ מוטב לגזור את הריבוי מן הצורה תָּאוּ, הנמצאת אף היא במקרא, ולומר תָּאוּאִים. ואשר לשמות הלועזיים-מוטב שנימנע מקביעת ריבוי, וכנימוקיו של מר קרוא, ואם כן-מוטב לרבותם בסיום-יֹת או-אוֹת כמו בלשון חז"ל.

הא' בן-גון: נחליט על העיקרון בלבד בלא דוגמאות. מעירים לי, שכבר הוחלט: פְּלִמְיִנּוּ, פְּלִמְיִנּוּאִים. אשר לעיקרון-נראה לי, שנכון לקיים גם-אִים, גם-אוֹת. את הסיוס-אוֹת נקיים רק במקום שמצאנו, ובדרך כלל נעדיף-אִים. מאחר שיש במקרא גם תָּאוּ גם תָּאוּ, והצורה תָּאוּ נוחה יותר לגיורת הריבוי ולנטייה, נקבע נא: תָּאוּאִים.

הא' קריב: לגבי מלים זרות, פוק חזי מאי עמא דבר. העם אומר "שני קילור", ולא "קילואים" או "קילואות".

הא' בן-חיים: הערה לענין "אקואים, אקואות": במקרא יש אריה ויש לביא, וקרוב לוודאי, שלביא היא הנקבה של אריה, כמו אתון לגבי חמור. בספר יחזקאל מצאנו לביא והקרי לְבִיָּא. המדובר בנקבה. האומר אמר ודאי לְבִיָּא, והמנקד לא ראה בצורה לביא שם נקבה, והתכוון אל לביאה, על פי הקו המסוים חמור-חמורה, חתול-חתולה. המדובר בבעלי-חיים, ולפי דרכה של העברית אם נאמר "אקואות"-ייתפס הדבר כריבוי של "אקואה", הנקבה של אקו. המין הטבעי בבעלי-חיים צריך שיתבטא בלשון, ולא ייתכן אפוא לגזור גורה שתשבש אותו. אולי נוציא את השמות רדיו, אוטו מתוך הכלל, אולם לא נוכל לומר, שהשם בָּלוּ אינו מלה עברית. גם במקורות הקדמונים יש מלים זרות, שנעשו עבריות ונצמצם את דיוננו בשלוש המלים העבריות אָקוּ-אֶקוּאִים; בָּלוּ-בְּלוּאִים-כהצעת הוועדה; ואם החברים מסכימים-תָּאוּ-תָּאוּאִים, כפי שהוצע כאן.

הא' ברגרין: נקיים גם תאז - תאזאים, גם תוא - תאזים.

הא' שבטיאל: רציפותן של שתי אל"פין אינה נוחה להגייה, ומוטב ביו"ד תאזיים כמו צבויים (בראשית י, יט; דברים כט, כב). אגב, מה דין שבו?

הא' בן-חיים: בדרך כלל העדפנו לקיים אל"ף.

הצורות אָקוּ - אָקוּאים, בָּלוּ - בָּלוּאים נתקבלו פה אחד.

הנטייה תוא - תואים נתקבלה פה אחד.

בעד הצורה נוספת תאזאים הצביעו-12

נגדה 3-

נתקבל תוא - תואים, תאז - תאזאים.

הגב' בהט קוראת:

השמות מתוק, מגור, מנוס - החולם שבהם משתנה לשורק בנטייה וברבים.

הא' ברגרין: בנוסח המקורי של הערה זו היה גם השם מצוק, אלא שמצאנו, שאין הצורה מצוקי שבמקרא שייכת לשם זה.

הגב' בהט קוראת:

שמות אחרים בעלי חולם מלא, כשהם מוקפים, באים במקרא בקמץ קטן, כגון: גְדֹל־כַּח, טְהַר־לֵב.

הא' בן-חיים: כוונת הערה זו: אנו גורסים כצורת סמיכות מן גדול, טהור - גדול, טהור. אולם צריך להעיר, שלא התעלמנו מכך, שיש במקרא גם צורת סמיכות בקמץ קטן. אין אנו מתכוונים לומר בכך, שצריך ללמד צורה זו בבית הספר ככלל בלשון ימינו.

הא' שלי: אם אנו מביאים בהערה את הצורות גדל, טהר המצויות במקרא, יש להוסיף אל שורת החולמיים המנויים לדוגמה את גדול וטהור. מדוע נפקד מקומם?

הא' בלאו: אולי רצוי להעביר הערה זו אל כלל ג' בתחילתו, שכן בו מדובר על החולם המשתנה לקמץ קטן, ולהזכיר שם, שגם חולם מלא, כגון שני אלה, משתנה לקמץ קטן.

הא' בן-חיים: זו הצעה טכנית לניסוח, ולא מן הראוי להטריח בה את המליאה.

הגב' בהט קוראת: כלל ב':

חולם הבא כתשלום דגש נכתב חסר, כגון: בַר (בַר פִּפְיָה), חַר, מַח, מְבַרֵךְ, מְאַרְשָׁה, שְׁחַר, אָפֵר, גְּבֵהּ.

הא' ברגרין: בישיבה מ"ב של הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות הציג הא' קוטשר להוסיף הערה לגופו של כלל א', המדבר בחולם המתקיים בנטייה והנכתב מלא: "והוא הדין בתיבות המתקיימות בחולם ובגרונית, להוציא גְבֵהּ" והוסיף: ויהא עלינו להכריע בעניין שחור. בישיבה מ"ד הוצע להוסיף שְׁחַר אָפֵר בחולם חסר, כיוון שמרבית שמות הצבעים כתובים בחולם חסר, ופרופ' בנעט העיר: "מניין שְׁחַר, אָפֵר, גְּבֵהּ החולם כתשלום דגש? בשום לשון שמית אין כאן דגש".

הא' בן-חיים: הכול יודעים, כי הסמיכות של גְבוֹהָ היא גְבֵהּ-קוֹמָה. הפתח של גְבֵהּ (במקום תנועת u קצרה מעיקרה) בא בגלל העיצור הגרוני, היינו ה"א.

הא' ברגגריין: יש להכשיר גם את הצורה גְבוֹהַ בחולם מלא. המדקדקים סבורים, כי גְבוֹהַ נגזר מן גְבוֹהַ.

הא' בן-חיים: אני מציע: גְבוֹהַ, גְבוֹהִים במשקל גְדוֹל, אלא שנקיים גם את צורת הסמיכות גְבוֹהַ.

הא' בלאו: לעניין שחר, אָפֵר נראית לי הצעת הוועדה, שהרי זה הוא משקל המצוי בשמות צבעים.

נראה לי, שיש לשנות את הניסוח, ולא לדבר כאן על "חולם הבא כתשלום דגש", שהרי בצורת זכר אין כאן עניין של דגש, ועל כן אין לדבר על "תשלום דגש". גבוה נראה לי יותר לכתבו בוי"ו.

הא' שלי: הרי סמיכותו גְבוֹהַ, גְבוֹהִי!

הא' בן-חיים: אנו מכירים שני משקלים: (א) גְדוֹל - גְדוֹלִים
(ב) אָרֶךְ - אָרְכִים.

גבוה יכול להיכנס לכל אחד משני המשקלים, ואף אם יהיה זה חולם חסר, הרי יתקיים בנטייה בגלל הה"א לתשלום דגש. מן המשקל גְדוֹל אין לנו צורת סמיכות גְדוֹל, ולכן לא כדאי להציע את הצורה גְבוֹהַ כנגזרת מן גְבוֹהַ בחולם מלא. מוטב ללמד, שזה חולם חסר והוא מתקיים בנטייה לתשלום דגש. ואפילו נניח, שאין זה מוצדק מבחינה היסטורית, הרי זה נראה מתאים לכללים ונוח ללימוד. יש אפוא שתי אפשרויות:

(א) גְבוֹהַ, גְבוֹהִים, גְבוֹהִי, גְבוֹהִי
(ב) גְבוֹהַ, גְבוֹהִים, גְבוֹהַ, גְבוֹהִי.

הא' ברגגריין: לגבי צורות סמיכות כמו אָרֶךְ, עֲמָקִי סבורים המדקדקים, שזה משקל אחר, שונה מן אָרֶךְ, עֲמָק. באוניברסיטה אפשר ללמד, שהן מאותו משקל, אבל לא לתלמידי בית הספר, והוא הדין לגבי גְבוֹהַ - גְבוֹהַ. עלינו ללמד גְבוֹהַ, ובסמיכות גְבוֹהַ.

הא' בלאו: מבחינה עקרונית מעמדו של גְבוֹהַ אינו שונה ממעמדו של גְדוֹל, והצורה חריגה מכל מקום. הרי לא קבענו שום כלל, ששם עם חולם חסר לפני אות גרונית בא בסמיכות בפתח.

הא' בן-נון: אולם נוח יותר להסביר את הפתח לגבי משקל, הבא בנפרד בחולם חסר, מאשר לגבי משקל, הבא בחולם מלא.

הא' בלאו: מכל מקום יש כאן משהו יוצא דופן, שקשה להסבירו.

הא' בן-חיים: הבה נסכם: הצעת הוועדה - בסמיכות גְבוֹהַ; הצעת מר ברגגריין - גְבוֹהַ. נדון קודם בצורת הנסמך, ואחר כך בצורת הנפרד.

הא' ברגגריין: נעיין בקונקורדנציה, אם יש גְבוֹהַ בסמיכות. יש "גְבוֹהַ-קוֹמְתוֹ".

הא' מדן: זו אינה סמיכות של גְבוֹהַ, אלא מקור נסמך של פועל.

הא' בן-חיים: המליאה תחליט, אם נביא שתי הצורות.

הא' קוטשר: בניקוד הבבלי יש שתי הצורות.

הא' ברגגריין: יהיה בזה משום פישוט הכלל.

בעד קביעת שתי צורות לנסמך - גְבוֹהַ, גְבוֹהַ - הצביעו-9